Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació
Direcció General del Patrimoni Cultural
Servei d'Arqueologia i Paleontologia
Biblioteca del Patrimoni Cultural

6741

Excavació arqueològica C/Manuel de Falla (Parcel·la 17 Peri 2)

Mª Dolors Ynguanzo Gonzalez

Avís legal
Aquesta obra està subjecta a una llicència Reconeixement-NoComercial-SenseObresDerivades 2.5 de Creative Commons. Se'n permet la reproducció, distribució i comunicació pública sempre que se'n citi el titular dels drets i no se'n faci un ús comercial. No es pot alterar, modificar o generar una obra derivada a partir d'aquesta obra. La llicència completa es pot consultar a http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/es/legalcode.ca.

FITXA TÈCNICA

JACIMENT: C/ Manuel de Falla (Parcel·la 17, PERI 2)

MUNICIPI: Tarragona

COMARCA: El Tarragonès

CAMPANYA: Juliol - setembre de 2001

ARQUEÒLOGA DIRECTORA: Maria Dolores Ynguanzo González

AUXILIAR D'EXCAVACIÓ: Immaculada Mesas Torrenteras

ARQUEÒLEG DIBUIXANT: Òscar Curulla Ferré

DATA D'INTERVENCIÓ: Del 3 de juliol al 7 de setembre de 2001

MOTIU DE LA INTERVENCIÓ: Construcció d'un edifici d'habitatges

PROMOTOR: Josep Ferrer Bosch, Arquitecte del projecte

DATA D'ENTREGA: 24 d'octubre de 2003

COORDENADES UTM: (veure Plànol a l'annex)

1.- x: 352490'89
y: 4553060'85

2.- x: 352506'27
y: 4553065'82

3.- x: 352511'48
y: 4553064'48

4.- x: 352504'87
y: 4553038'81

5.- x: 352497'14
y: 4553040'80

M. Dolores Ynguanzo González
Arqueòloga directora

Tarragona, 24 d'octubre de 2003

G

1.- INTRODUCCIÓ

Entre els dies 3 de juliol i 7 de setembre de 2001 s'ha realitzat l'excavació arqueològica en extensió del solar núm. 17 del PERI 2 al C/ Manuel de Falla de Tarragona. En tractar-se d'una zona molt pròxima a importants restes arqueològiques, el projecte de construcció d'un edifici d'habitatges en aquest lloc va obligar a la realització d'aquesta intervenció.

Els treballs es van realitzar sota la direcció de la l'arqueòloga M. Dolores Ynguanzo González i van ser encarregats per l'arquitecte del projecte immobiliari, el Sr. Josep Ferrer i Bosch en representació de l'empresa Bienes Reales S.L.

2.- ANTECEDENTS ARQUEOLÒGICS

Com ja hem assenyalat, aquest solar es troba en un sector de la ciutat ric en restes arqueològiques. De fet, en la intervenció prèvia realitzada, en la qual es van efectuar quatre rases, va aparèixer el nivell de roca natural a cotes diferents i amb talls possiblement artificials, la qual cosa ens va fer pensar que podia tractar-se d'una zona relacionada amb l'extracció de pedra tal i com passava en un solar proper.

Altres excavacions realitzades al llarg del carrer Francesc Bastos han donat resultats positius. A l'octubre de 1994 va aparèixer al solar núm. 16-18 de l'esmentat carrer un mur en sentit W-E que constava d'una filada de pedres irregulars de petit tamany i còdols, associat a un paviment de terra batuda. S'assentava sobre una banqueta de fonamentació de 80 cm.

Un any abans, al núm. 16, es va fer una excavació mitjançant cales de sondeig que també van donar resultats positius. A una profunditat de 2 m. sota el nivell del carrer

van aparèixer nivells de terra amb un número molt alt de materials romans d'època altoimperial al costat d'un mur de pedra seca lligat amb argila de més de 80 cm. d'alçada. També es va documentar un mur de *caementicium* de 60 cm d'amplada i datat al Baix Imperi. Associat a aquest, va aparèixer la cantonada d'un habitacle amb un paviment de terra batuda.

Però les troballes més importants del carrer es van donar al sector comprès entre la denominada "Casa del Mar" i el sector que ens ocupa. Al 1979 el Museu Arqueològic de Tarragona va portar a terme una excavació arqueològica als terrenys on s'ubicaria temps després l'anomenada "Casa del Mar". Hi va aparèixer una cripta amb restes de pintura d'època romana. Hi havia quatre zones separades per murs i la fase més antiga es data al segle I d.C. També es van documentar unes escales d'accés i una piscina de grans dimensions reomplerta amb enterraments en *formae*. A més, es van excavar més de trenta enterraments en taüt de fusta, *tegulae* a doble vessant, sepulcres d'àmfora, fosses amb *tegulae* horitzontals de coberta, sepulcres d'obra, i sepulcres de secció quadrangular.

Les excavacions més recents al carrer es van fer a l'any 1994 pel CAUT i van estar motivades per la col·locació del col·lector d'aigües del riu Francolí. Es va excavar una rasa de 5 m. d'amplada i es van poder localitzar dos sectors diferents segellats per un nivell de terra: una zona d'hàbitat suburbana i una zona funerària. Van sortir a la llum murs orientats E-W, fets de petites pedres lligades amb fang i amortitzats per estrats datats al segle I d.C. Es va documentar una estructura de planta ortogonal formada per murs de pedra i còdols de riu. D'altra banda, els paviments trobats són de diferents tipus: *signinum*, terra batuda i un paviment en *opus sectile* emmarcat en una banda de plaques de marbre de Carrara. Així doncs, són estructures que van funcionar des del segle I-II d.C. i que al segle III es va convertir, en part, en abocador i en zona d'enterraments.

El segon sector formava part del conjunt funerari. En ell trobem diverses estructures: una en forma de canal construïda per dos murs amb un llit fet en la roca, les altres dues estructures estan fetes en *opus caementiciun* i encofrades (conservaven una placa de marbre i fragments d'estuc vermell). Es va pensar que eren estructures de tipus funerari, possiblement relacionades amb sepultures de cambra. Segons la

tipologia dels enterraments, aquests es daten entre els segles III-V d.C. (inhumació en fosa, *tegulae* i àmfora). Possiblement amb anterioritat s'enterraven en taüts de fusta. Aquests enterraments es trobaven entre els 4'61 i 5'16 m.s.n.m.

Hem de tenir en compte que tota aquesta zona està sofrint encara excavacions arqueològiques als voltants del carrer amb resultats positius.

3.- TREBALLS REALITZATS

Els treballs s'han realitzat en dues fases principals:

1. **Extracció dels nivells superficials de runes amb màquina excavadora giratòria.** Es va retirar la runa acumulada a sobre de la superfície del solar, la qual provenia de les obres dels voltants. A continuació es va rebaixar entre 1 i 2'2 metres els nivells del solar que corresponien a estrats moderns (s. XIX-XX). En concret, hi havia una zona de solar, col·lindant al núm. 15 del carrer en què a 2'5 metres de profunditat encara hi apareixien plàstics i altres restes actuals.
   Aquestes feines es van realitzar en 5 dies sota el control d'un tècnic arqueòleg.

2. **Excavació manual en extensió del solar**. Aquesta feina es va realitzar entre els dies 11 de juliol i el 7 de setembre de 2001. Es va rebaixar en alguns punts entre 1'5 i 2 metres de potència. En canvi, en altres punts del solar tan sols vam haver de rebaixar 30-50 cms, Ja que de seguida apareixia el nivell geològic natural.
   Per realitzar les tasques d'excavació es va comptar amb un arqueòleg director, un arqueòleg auxiliar i tres obrers.
   Durant aquesta fase d'excavació es va documentar una zona de necròpoli situada a l'extrem oest del solar i delimitada per un mur de pedres

irregulars del qual tan sols ens va arribar la primera filada. En total es van excavar 20 enterraments, la majoria trobats en fossa, i d'altres en àmfora i en *tegulae* a doble vessant. De tots ells tan sols un, la tomba 11, es va localitzar lleugerament allunyada de la zona principal d'enterraments.

4.- LLISTAT D'UNITATS ESTRATIGRÀFIQUES

1001: Nivell de terra i restes constructives modernes procedent de les obres dels voltants. Cobreix tota la superfície del solar i té una potència d'entre 40 i 60 cm. Cobreix 1002. Datació: últim quart del segle XX.

1002: Nivell de terra de color marró fosc sota 1001 i que sembla cobrir tota la superfície del solar. Hi apareix ceràmica romana (trossos de *tegula*, àmfora, ceràmica comuna, TSC-D, TSH, ...) barrejada amb fragments de ceràmica medieval i moderna. Datació : segle XIX-XX

1003: Nivell geològic natural. Apareix molt irregularment a cotes diferents, més elevades al costat est del solar i bastant més baixes al costat oest on es concentren els enterraments, les fosses dels quals estan retallades en aquest estrat. Les cotes d'aquest nivell varien entre 5'8 i 6'05 m snm a la part més elevada del solar i entre 5'42 i 5'05 m snm a la zona més baixa que correspon a l'àrea dels enterraments.

1004: ANUL·LAT

1005: ANUL·LAT

1006: Nivell de terra de color marró fosc, bastant compactat, sota 1002. Es concentra a la zona oest del solar, a sobre de l'àrea d'enterraments. Els

materials ceràmics que apareixen són d'època romana alt i baiximperial. Possible nivell dels segles III-V. (en la ficha está dastado del XIX –XX)
Té una potència variable entre 50-70 cm.

1007: Nivell de terra de color marró clar, molt compactat. Sota 1006. Presenta molt pocs materials, encara que tots són d'època romana altoimperial. La seva potència és de 30-40 cm i apareix només a una zona tocant al mur 1008.

1008: Mur de pedres irregulars del qual només es conserva una filada. Cobert per 1006. Delimita la zona d'enterraments pel costat sud-est. La cota superior d'aquest mur es situa a 5'94 m snm.

1009: Nivell de terra argilosa de color marró molt clar que apareix per sota del mur 1008 i del nivell 1007. Presenta molts pocs materials i la seva potència és d'entre 15 i 20 cm.

1010: Nivell de terra de color marró fosc, bastant solta, que cobreix la unitat funerària 18. Sota 1007. Reomple la fossa 1011.

1011: Fossa de la unitat funerària 18. La cota inferior es situa a 4'49 m snm, mentre que la superior es localitza a 5'08 m snm.

1012: Acumulació de pedres irregulars. Cobert per 1002, cobreix 1003. La seva funcionalitat és indeterminada. La seva cota es situa a 6'04 m snm.

1013: Igual 1012

1014: Rebaix realitzat a 1003 en la zona d'enterraments. Va aparèixer reomplert pel nivell 1007 i no presentava restes òssies que ens indiquin que es tractava d'una fossa funerària. La cota de la base d'aquest rebaix es situa a 4'98 m snm.

1015: Igual a 1014. La seva cota inferior és a 5'11 m snm.

1016: Un altre rebaix realitzat al nivell 1003. Es localitza fora de l'àrea d'enterraments. Per les seves dimensions molt probablement es tractava de la fossa d'un enterrament ja desaparegut. Estava reomplert pel nivell 1001 amb materials procedents de les obres del voltant.

1017: Fossa de la tomba 5. La cota inferior es situa a 5'31 m snm.

1018: Fossa de la tomba 2. La cota inferior es situa a 5'1 m snm.

1019: Fossa de la tomba 4. La cota inferior es situa a 4'92 m snm.

1020: Fossa de la tomba 6. La cota inferior es situa a 5'02 m snm.

1021: Fossa de la tomba 7. La cota inferior es situa a 5'05 m snm.

1022: Fossa de la tomba 8. La cota inferior es situa a 5'24 m snm

1023: Fossa de la tomba 9. La cota inferior es situa a 5'24 m snm.

1024: Fossa de la tomba 10. La cota inferior es situa a 4'99 m snm.

1025: Fossa de la tomba 12. La cota inferior es situa a 5'1 m snnm.

1026: Fossa de la tomba 13. La cota inferior es situa a 5'03 m snm.

1027: Fossa de la tomba 14. La cota inferior es situa a 5'01 m snm.

1028: Fossa de la tomba 15. La cota inferior es situa a 4'99 m snm.

1029: Fossa de la tomba 16. La cota inferior es situa a 5'05 m snm

1030: Fossa de la tomba 17. La cota inferior es situa a 5'03 m snm

1031: Fossa de la tomba 19. La cota inferior es situa a 5'03 m snm.

1032: Rebaix realitzat a 1003, de forma circular i amb una profunditat de 60 cms. Té forma d'embut al seu interior i estaba reomplert pel nivell 1033. Podria tractar-se d'una sitja, anterior als enterraments documentats ja que queda per sota de la tomba 2. La cota inferior es situa a 4'49m snm i la cota superior està a 5'12 m snm.

1033: Nivell de terra de color marró fosc que reomple 1032.

5.- LLISTAT DE LES TOMBES LOCALITZADES

UF- 1

Número d'individus: 1
Posició del cos: decubit supí amb els braços creuats sobre l'abdomen
Orientació: O-E
Sexe: masculí
Edat aprox: juvenil
Patologies: si
Estat de conservació: dolent
Ritual funerari: inhumació
Tipologia d'enterrament :indeterminada, possiblement en caixa de fusta o sobre el baiard del transport del difunt, ja que s'han trobat claus de ferro
Descripció de les restes: individu complet
Inventari de materials: un anell de bronze amb segell sota el crani. Aprop dels peus es van trobar dues monedes de bronze, dos fragments d'agulla d'os i una agulla d'os sencera, un anell d'os, dos miralls de mà de plom decorats (només el marc)
Cota:5'35 m. snm.
Cronologia: 2ª ½ del S. III- inicis del S. IV
Observacions: ha aparegut un húmer d'un altre individu. Probablement l'aixovar femení trobat als peus del difunt pertanyi a un enterrament anterior del que només roman aquest os.

UF- 2

Número de individus: 1
Posició del cos: decúbit supí amb els braços extesos al llarg del cos
Orientació: E-O
Sexe: femení
Edat aprox: adult. Entre 25-30 anys
Patologies: no s'aprecien
Estat de conservació: Bo
Ritual funerari: inhumació
Tipologia d'enterrament: coberta de *tegulae* a doble vessant, el cos reposa directament sobre la fossa
Dipòsit funerari: no
Altres materials associats: no
Cota: 5'10 m snm
Cronologia: S. III-IV

UF-3

Número d'individus: 1
Posició del cos: decúbit supí amb els braços extesos al llarg del cos
Orientació: E-O
Sexe: indeterminat
Edat aprox: infantil, probablement nounat
Patologies: no s'aprecien
Estat de conservació: deficient
Ritual funerari: inhumació
Tipologia d'enterrament: àmfora
Dipòsit funerari: no
Altres materials associats: no
Cota:5'45 m snm
Cronologia: S.IV
Observacions: potser es tracti de l'últim enterrament que es realitza en aquesta zona ja que es troba a una cota molt per damunt de la resta.

UF-4

Número d'individus: 1
Posició del cos: decúbit supí amb els braços extesos al llarg del cos. Li manquen tíbies, peronés i peus
Orientació: O-E
Sexe : masculí
Edat aprox: adult
Patologies: no
Estat de conservació: bo
Ritual funerari: inhumació
Tipologia d'enterrament: Probablement caixa de fusta o sobre el baiard de transport ja que han aparegut claus de ferro al voltant; presenta una *tegulae* vertical darrera del cap
Dipòsit funerari: Amforisc al costat dret del crani
Altres materials associats: no
Cota: 4'92 m snm
Cronologia: S. III

UF-5

Número d'individus:1
Posició del cos: decúbit supí amb els braços extesos al llarg del cos
Orientació: O-E
Sexe: Masculí
Edat aprox: senil
Patologies: si
Estat de conservació: bo
Ritual funerari: Inhumació
Tipologia d'enterrament: en fossa delimitada en el costat superior dret per pedres de riu. Molt possiblement aniria en caixa de fusta coberta per fragments d'ámfora.
Dipòsit funerari: no
Altres materials associats: no
Cota: 5'31 s snm
Cronologia: S. III-IV
Observacions: hi ha pedres de riu de mida mitjana sota els peus, que han condicionat la posició dels mateixos.

UF-6

Número d'individus: 1
Posició del cos: decúbit supí amb els braços extesos al llarg del cos
Orientació: O-E
Sexe: indeterminat
Edat aprox: infantil
Patologies: no
Estat de conservació: bo
Ritual funerari: Inhumació
Tipologia d'enterrament: en fossa, potser en caixa de fusta. Presenta signes d'haver estat amortallat degut a la posició que presenta el cos
Dipòsit funerari: no
Altres materials associats: no
Cota: 5'02 m snm
Cronologia: S. III-IV

UF-7

Número d'individus: 1.
Posició del cos: decúbit supí amb els braços creuats sobre el pit. Li manquen les dues tíbies, el peroné esquerre i els peus.
Orientació: NE-SO
Sexe: Femení
Edat aprox: adult (25-35 anys)
Patologies: sí
Estat de conservació: regular
Ritual funerari: inhumació
Tipologia d'enterrament: en fossa, no molt definida
Dipòsit funerari: no
Altres materiales associats: no s'observen
Cota: 5'05 m snm
Cronologia: S. III-IV
Observacions: se li associa la UF-13, que presenta un individu que recolza el cap sobre el fèmur esquerre de l'individu de la UF-7.

UF-8

Número d'individus: 1
Posició del cos: decúbit supí
Orientació: NE-SO
Sexe: masculí
Edat aprox: senil
Patologies: no
Estat de conservació: bo, encara que incomplet
Ritual funerari: Inhumació
Tipologia d'enterrament: ámfora
Dipòsit funerari: no
Altres materiales associats: l'ámfora que fa de contenidor funerari és la forma Dressel 30
Cota: 5'24 m snm
Cronologia: S. III-IV
Observacions: només es va excavar la part superior del cos (cap, tòrax i part de la pelvis), ja que la resta quedava fora del límits del solar.

UF-9

Número d'individus: 1
Posició del cos: decúbit lateral dret amb els braços creuats sobre l'abdomen, les cames flexionades cap a la dreta i el cap mirant cap a l'esquerra
Orientació: NE-SO
Sexe: indeterminat
Edat aprox: infantil
Patologies: no
Estat de conservació: bo
Ritual funerari: inhumació
Tipologia d'enterrament: en fossa i potser en caixa de fusta o baiard
Dipòsit funerari: una cullereta de bronze o *ciathyscomele* de 13 cm de llarg, que apareix sota l'húmer dret
Altres materials associats: claus de ferro
Cota: 5'24 m snm
Cronologia: S. III

UF-10

Número d'individus: 1
Posició del cos: indeterminada
Orientació: E-O
Sexe: indeterminat
Edat aproximada: adult
Patologies: no
Estat de conservació: deficient, només es conserven les cames
Ritual funerari: inhumació
Tipologia d'enterrament: indeterminada
Dipòsit funerari: no
Altres materials associats: no
Cota: 4'99 m snm
Cronologia: S. III-IV
Observacions: només s'han conservat les extremitats inferiors, ja que la resta del cos ha estat destruït per les obres de construcció de l'edifici col·lindant al nostre solar.

UF-11

Número d'individus: 1
Posició del cos: decúbit supí
Orientació: N-S
Sexe: indeterminat
Edat aprox: adult
Patologies: no
Estat de conservació: deficient
Ritual funerari: inhumació
Tipologia d'enterrament: *tegulae* a doble vessant
Dipòsit funerari: no
Altres materials associats: no
Cota: 5'65 m snm
Cronologia: S. III-IV
Observacions: es troba fora de l'àrea principal d'enterraments

UF- 12

Número d'individus: 1
Posició del cos: decúbit supí amb els braços creuats sobre el pit, les cames exteses i la tíbia dreta creuada sobre l'esquerra.
Orientació: N-S
Sexe: femení
Edat aprox: juvenil
Patologies: no
Estat de conservació: bo
Ritual funerari: inhumació
Tipologia d'enterrament: en fossa
Dipòsit funerari: als peus, un bol de cerámica comuna oxidada i una llàntia
Altres materials associats: no
Cota: 5'10 m snm
Cronologaa: 2ª ½ del S. III –inicis del IV.
Observacions: es localitza al costat de UF-5 aprofitant un dels laterals del mateix.

UF-13

Número d'individus: 1
Posició del cos: decúbit supí amb el braç esquerre sobre l'abdomen i el dret extès a l'alçada del radi. Cúbit cap a UF-7.
Orientació: S-N
Sexe: masculí
Edat aproximada: adult (20-35 anys)
Patologies: si
Estat de conservació: bo, no obstant incomplet
Ritual funerari: inhumació
Tipologia d'enterrament: en fossa
Dipòsit funerari: no
Altres materials associats: no
Cota: 5'03 m snm
Cronologia: S. III-IV
Observacions: les extremitats inferiors queden fora del límit del solar per la qual cosa no s'ha excavat en la seva totalitat. Associat a UF-7

UF-14

Número d'individus: 1
Posició del cos: decúbit supí, braços extesos al llarg del cos encara que es creuen a l'alçada de l'abdomen a partir dels colzes. Cames exteses i molt unides, les ròtules es toquen
Orientació: E-O
Sexe: masculí
Edat aprox: adult
Patologies: no
Estat de conservació: deficient
Ritual funerari: inhumació.
Tipologia d'enterrament: en fossa, probablement amortallat
Dipòsit funerari: amforisc
Altres materials associats: no
Cota: 5'01 m snm
Cronologia: S. III

UF-15

Número d'individus: 1
Posició del cos: decúbit supí
Orientació: NE-SO
Sexe: indeterminat
Edat aprox: adult
Patologies: no
Estat de conservació: bo, encara que incomplet
Ritual funerari: inhumació
Tipologia d'enterrament: en fossa
Depósit funerari: no
Altres materials associats: no
Cota: 4'99 m snm
Cronologia: S. III-IV
Observacions: només s'han excavat les tíbies, peronés i peus, ja que la resta del cos queda fora dels límits del solar.

UF-16

Número d'individus: 1
Posició del cos: decúbit supí, mans sobre l'abdomen, els peus es toquen, el cap girat cap el costat esquerre. Sembla estar amortallat.
Orientació: E-O
Sexe: indeterminat
Edat aprox: infantil (7-9 anys)
Patologies: no
Estat de conservació: bo
Ritual funerari: inhumació
Tipologia d'enterrament: en fossa, potser en caixa de fusta o amb la base de transport, ja que es van localitzar claus de ferro. Segurament estava amortallat, com sembla indicar la posició del cos.
Dipòsit funerari: làmina de bronze enrotllada de 7 cm de llarg, al costat esquerre del crani per damunt de la clavícula.
Altres materials associats: claus de ferro
Cota: 5'05 m snm
Cronologia: S. III-IV

UF-17

Número d'individus: 1
Posició del cos: decúbit supí, braços estesos al llarg del cos, cames esteses i amb els genolls junts, probablement amortallat. El cap girat cap al costat esquerre.
Orientació: E-O
Sexe: indeterminat
Edat aprox: juvenil (17-23 anys)
Patologies: no
Estat de conservació: bo
Ritual funerari: inhumació
Tipologia d'enterrament: en fossa, probablement en caixa de fusta o amb la base de transport del difunt, ja que apareixen claus de ferro a l'interior de la fossa.
Dipòsit funerari: ungüentari de vidre de 46 cm de llarg dipositat al costat de la tíbia esquerra.
Altres materials associats: claus de ferro
Cota: 5'03 m snm
Cronologia: S. III-IV

UF-18

Número d'individus: 1
Posició del cos: decúbit supí, cames esteses girades cap a la dreta, possiblement amortallat
Orientació: E-O
Sexe: masculí
Edat aprox: adult (+ de 45 anys)
Patologies: si
Estat de conservació: bo
Ritual funerari: inhumació
Tipologia d'enterrament: en fossa, amb coberta de *tegulae* a doble vessant i fragments d'àmfora als extrems
Dipòsit funerari: amforisc sobre la clavícula esquerra
Altres materials associats: no
Cota: 4'49 m snm
Cronologia: S. III
Observacions: La cota d'aquest enterrament és la més baixa de tot el conjunt d'enterraments, ja que probablement aprofita un rebaix realitzat amb anterioritat quan la zona era explotada com pedrera.

UF-19

Número d'individus: 1
Posició del cos: decúbit supí, amb les extremitats superiors i inferiors exteses al llarg del cos.
Orientació: NE-SO
Sexe: indeterminat
Edat aprox: infantil (7-9 anys)
Patologies: no
Estat de conservació: regular i incomplet
Ritual funerari: inhumació
Tipologia d'enterrament: en fossa, probablement en caixa de fusta o amb la base de transport, ja que s'han trobat claus de ferro al voltant del cos.
Dipòsit funerari: no
Altres materials associats: denes de collaret o polsera
Cota: 5'03 m snm
Cronologia: S. III-IV
Observacions: li manquen el crani, les clavícules i els omoplats.

UF-20

Número d'individus: 1
Posició del cos: només s'ha trobat el crani
Orientació: indeterminat
Sexe: indeterminat
Edat aprox: adult
Patologies: no
Estat de conservació: deficient
Ritual funerari: inhumació
Tipologia d'enterrament: indeterminat
Dipòsit funerari: no
Altres materials associats: no
Cota: 5'15 m snm
Cronologia: indeterminat
Observacions: probablement es tracti d'un crani desplaçat del seu lloc de deposició primària.

6.- CONCLUSIONS

De les estructures i nivells documentats durant la present intervenció es pot establir la següent seqüència cronològica.

SEGLES XIX-XX

D'aquesta època es va documentar el nivell superficial que cobria la totalitat del solar i que en alguns punts arribava fins a nivell de roca. Concretament en tota la franja tocant a l'edifici núm. 15 del carrer, construït fa cinc o sis anys, i amb una amplada d'entre 3 i 5 metres, no es va poder documentar cap nivell anterior al segle XX. En rebaixar-se es va arribar al substracte natural, que en alguns punts ja havia estat rebaixat i després reomplert amb runa procedent de construcció (totxos, plàstics, ciment, formigó,....).

SEGLES XV-XX

Sota el nivell superficial es van documentar estrats de terra (1002, 1003 i 1006) que barrejats amb materials romans diversos presentaven també materials datables entre els segles XV i XX.

ÈPOCA ROMANA (SEGLES III-IV d.C.)

D'aquesta època daten la UE 1007 i els enterraments documentats. En total han estat vint dels quals tres eren en *tegulae* a doble vessant (dos d'ells es conservaven sencers i el tercer estava remenat), dos eren en àmfora i la resta es van trobar en fosses. La majoria d'aquests últims presentaven restes de claus de ferro, la qual cosa ens indicaria segurament que estaven en caixa de fusta, tot i que alguns dels

claus trobats, per la seva posició i pel l'escasa quantitat podrien correspondre a algun tipus de ritual funerari.

Pel que fa a l'edat dels difunts, hem trobat una gran diversitat. Així, tenim individus infantils amb una edat que comprendria des d'un nadó fins individus d'entre 4 i 9 anys. Tenim, a més a més, individus juvenils, individus adults i individus senils de més de 45-50 anys. Sembla ser que els enterraments infantils es concentren en una zona determinada de l'àrea d'inhumacions. A més, per sexes, tenim tant enterraments masculins com femenins, encara que sembla que hi ha un proporció més gran d'individus masculins.

Hem de destacar l'aparició d'un doble enterrament. Es tracta de les tombes 7 i 13. La inhumació 7 correspondria a un individuo femení d'entre 25-35 anys que té sobre el seu fèmur dret el cap d'un individu masculí complet, possiblement d'entre 20-30 anys, amb una important escoliosi lumbar. D'aquest únicament es va poder excavar la meitat superior, ja que la resta quedava fora del límit de l'excavació. Aquest mateix fet succeïa als enterraments 8 i 15, que no es van poder acabar de documentar perquè continuaven per sota del límit oest del solar. Així, de la tomba 8, en àmfora es va excavar la meitat superior sense poder arribar a la pelvis d'un individu adult de més de 45 anys, de sexe indeterminat. De la tomba 15 únicament es van documentar els peus i part de les tíbies i els peronés d'un altre individu adult.

Un altre aspecte important ha estat la documentació de diversos objectes d'aixovar en alguns dels enterraments. Així, a tres d'ells (T-4, T-14 i T-18) es va localitzar un amforisc com a element funerari, dos d'ells situats al costat del cap i un tercer als peus del difunt.

A la inhumació T-9, que perteny a un individuo infantil de entre 5-7 anys de sexe masculí, es va localitzar una cullereta de bronze, (podria ser també un instrument quirúrgic) sota del húmer dret.

A la inhumació T-16, que pertany a un individu infantil probablement de 7-9 anys, al costat esquerre del cap per sobre de la clavícula va aparèixer una làmina de bronze enrotllada, formant un canutet de 6 cm de llarg, que podria tractar-se d'una petita

inscripció funerària, tot i que de moment no podem afirmar-ho i hem d'esperar a la seva restauració.

A la inhumació T-1, també es va documentar la presència d'aixovar. Així, sota el cap, es va trobar un anell-segell de bronze amb una figura humana encara per determinar. A prop dels peus es va localitzar un conjunt d'objectes: dues monedes de bronze, un anell d'os, denes de collaret o polsera, una agulla d'os sencera i tres fragments de dues agulles d'os. A més, dos marcs de mirall de butxaca de plom, de forma circular aplanada i decorats.

Un altre element d'aixovar va ser el trobat a la inhumació T-17. Al costat de la cama esquerra, paral·lel a la tíbia i el peroné, es va localitzar un ungüentari de vidre de 46 cm de llargada. Es trobava sencer, pero una mica malmès a la seva part central, on presenta un engrossament. Un objecte semblant es va trobar a la necròpoli paleocristiana propera al nostre solar excavada a principis del segle XX.

Finalment, la inhumació T-20, als peus del difunt es van dipositar una llàntia i un bol de TSC-A, tots dos pràcticament sencers.

Pel que fa a estructures, hem de destacar el mur (UE 1008) que delimita la zona d'enterraments pel seu costat sud. Únicament conserva una filada de pedres irregulars i còdols de riu de gran tamany, a l'extrem oest. Té una amplada irregular, d'entre 40 i 60 cms. Els enterraments es concentren tots, menys el núm. 11, a l'espai delimitat entre aquest mur i un rebaix del nivell del substrat geològic.

Destaquem també l'aparició de diversos rebaixos que han aparegut reomplerts per terra però sense restes òssies a dins (UUEE 1014, 1015 i 1016). Podria tractar-se de tombes espoliades, encara que també podria ser que no s'arribessin a utilitzar mai com a fosses d'enterrament.

Pel que fa a la posició dels cossos, gairebé tots estan en decúbit supí amb els braços estesos als costats, menys alguns d'ells que tenen els braços a sobre del pit o del ventre. Únicament l'enterrament 9, que correspon a un individu infantil, presenta les cames flexionades i el cos lleugerament girat, possiblement per tal

d'adaptar-lo a la fossa, encara que també podria haver estat enterrat en caixa de fusta ja que es van localitzar diversos claus de ferro al voltant del cos.

Pel que fa a les orientacions dels enterraments, són molt variades i no hi ha una pauta fixa. Ben al contrari, trobem tant tombes orientades NS com SN, EO o OE, així com d'altres situades obliquament aprofitant espais buits.

Les restes de la zona de pedrera que es va localitzar a un terreny adjacent s'estenien cap al nostre solar. És molt possible que l'àrea d'enterraments documentada estigui aprofitant part d'aquest espai d'extracció de pedra. De fet, la inhumació 18 es situa a un nivell bastant per sota de la resta i sembla estar col·locada en un rebaix considerable realitzat al nivell de roca, retall que podria ser anterior i aprofitat amb posterioritat per situar aquest enterrament. De totes formes, la situació d'aquesta tomba, just al límit oest del terreny, va dificultar bastant l'excavació de la mateixa, així com la documentació dels nivells adjacents.

Podem concloure que la zona excavada correspondria a una àrea de necròpoli situada al costat de la via romana que es va localitzar a la intervenció realitzada per NEMESIS SCCL a l'avinguda Vidal i Barraquer l'any 1999, i que actualment també s'ha localitzat a l'excavació realitzada per l'esmentada empresa en un solar situat en aquesta mateixa zona (Parcel·la 37 del Peri 2). Les inhumacions documentades es podrien datar, pel tipus d'enterrament i pels materials d'aixovar associats, entre els segles II i IV.

M. Dolores Ynguanzo Gonzalez
Arqueòloga directora

Tarragona, 24 d'octubre de 2003

7.- ANNEX FOTOGRÀFIC

Foto 1.- Vista general del solar

Foto 2.- Vista amb detall del solar

Foto 3.- Vista de la zona d'enterraments

Foto 4.- Vista amb detall de la zona d'enterraments

Foto 5.- Vista U.E. 1008

Foto 6.- Vista U.E. 1012

Foto 7.- Vista U.E. 1013

Foto 8.- Vista U.E. 1015

Foto 9.- Vista U.E 1032

Foto 10.- Vista general de les fosses d'enterrament

Foto 11.- Una altra vista general de les fosses d'enterrament

Foto 12.- Vista U.F. 1

Foto 13.- Vista de l'aixovar de la U.F. 1

Foto 14.- Vista de la U.F. 2

Foto 15.- Vista de la U.F. 2

Foto 16.- Vista de la U.E. 1018

Foto 17.- Vista de les UU.FF. 2, 3 i 4

Foto 18.- Una altra vista de les UU.FF. 2, 3 i 4

Foto 19.- Vista de la U.F. 3

Foto 20.- Vista de la U.F. 4

Foto 21.- Vista amb detall de la U.F. 4

Foto 22.- Vista de la U.E. 1019

Foto 23.- Vista de la U.F. 5

Foto 24.- Vista de la U.F. 5

Foto 25.- Vista amb detall de la U.F. 5

Foto 26.- Una altra vista amb detall de la U.F. 5

Foto 27.- Vista de la U.F. 6

Foto 28.- Vista de la U.E. 1020

Foto 29.- Vista de la U.F. 7

Foto 30.- Vista de les UU.EE. 1021 i 1026

Foto 31.- Vista de la U.F. 8

Foto 32.- Vista de la U.F. 8

Foto 33.- Vista de la U.F. 9

Foto 34.- Vista amb detall de la U.F. 9

Foto 35.- Vista de la U.E. 1023

Foto 36.- Vista de la U.F. 11

Foto 37.- Vista de la U.F. 12

Foto 38.- Vista amb detall de la U.F. 12

Foto 39.- Vista de la U.F. 13

Foto 40.- Vista de la U.F. 14

Foto 41.- Vista de la U.E. 1027

Foto 42.- Vista de la U.F. 15

Foto 43.- Vista de la U.F. 16

Foto 44.- Vista de la U.E. 1029

Foto 45.- Vista de la U.F. 17

Foto 46.- Vista amb detall de la U.F. 17

Foto 47.- Vista de la U.E. 1030

Foto 48.- Vista de la U.F. 18

Foto 49.- Vista amb detall de la U.F. 18

Foto 50.- Vista amb detall de la U.F. 18

Foto 51.- Una altra vista amb detall de la U.F. 18

Foto 52.- Vista de la U.E. 1011

Foto 53.- Vista de la U.F. 19

Foto 54.- Vista de la U.F. 20

FOTO 1

Vista general de la zona del solar on es localitzan els enterraments.
Es poden apreciar alguns dels esquelets excavats, així com les tombes 2 i 18, en *tegulae* a doble vessant encara per obrir.

FOTO 2

Vista general del solar de la zona on no es van localitzar enterraments. Es pot apreciar però, el rebaix 1016 que podria correspondre a una tomba ja destruida i que es va trobar reomplert pel nivell 1001.

FOTO 3

Vista de la zona d'enterraments. En primer terme es pot apreciar el mur 1008 que delimitava aquest espai pel costat sud.

FOTO 4

Altra vista general del solar

FOTO 5

Vista del mur 1008 que delimita la zona d'enterraments pel costat sud.

FOTO 6

FOTO 7

FOTO 8

UE 1015

FOTO 9

UE 1032

FOTO 10

Vista de les foses dels enterraments una vegada finalitzada l'excavació. A la part inferiuor de la foto es pot veure perfectament la rasa moderna (color gris) que talla algunes de les tombes

FOTO 11

Altra vista de les foses una vegada finalizada l'excavació. En primer terme es pot veure el mur 1008 que delimita la zona

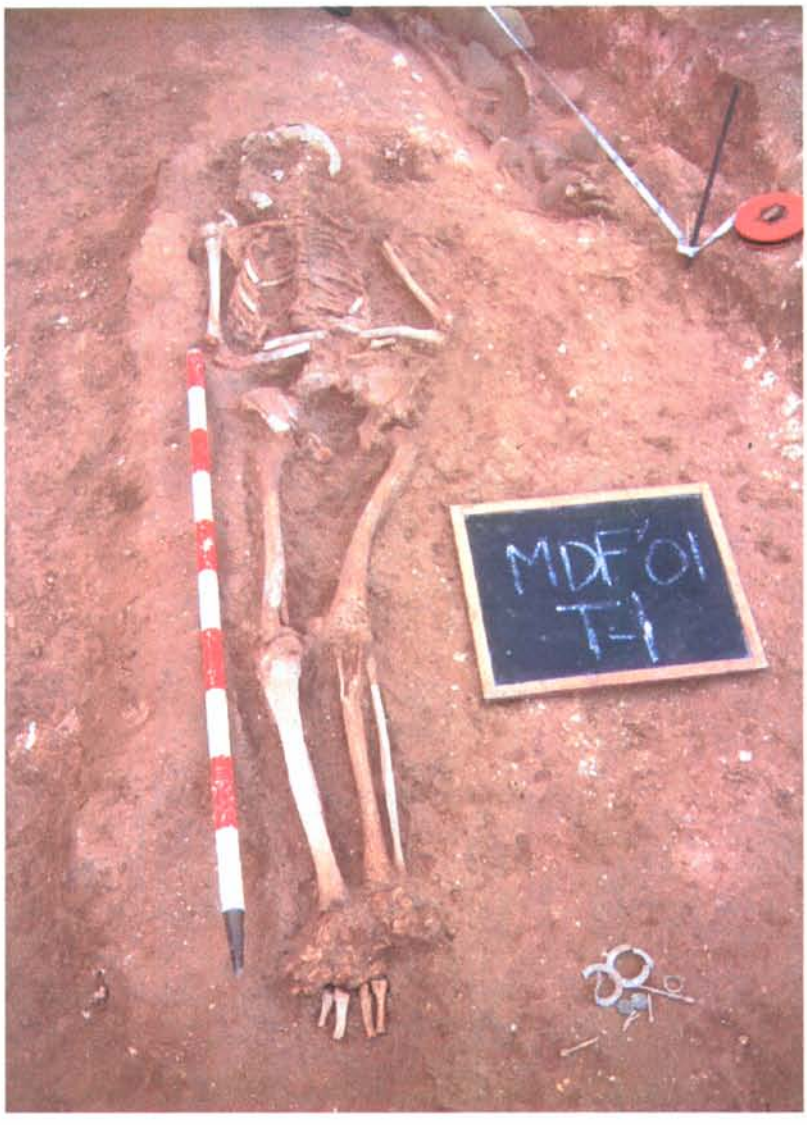

FOTO 12

UF 1

FOTO 13

Detall del l'aixovar de la tomba 1

FOTO 14

UF 2 tal i com es conservava, abans d'obrir-la

FOTO 15

UF 2 una vegada localitzat el cos

FOTO 16

UE: 1018
Fossa de la tomba 2 una vegada extretes les restes humanes. Es pot apreciar com l'estructura 1032 talla part d'aquesta fossa.

FOTO 17

Vista posterior de les tombes 2, 3 i 4

FOTO 18

Vista des de dalt de les tombes 2, 3 i 4. També es veu la fossa de l'enterrament 17. La taca de color gris correpon al nivell modern que talla part de la tomba 2.

FOTO 19

Tomba 3

FOTO 20

Tomba 4.
Es pot apreciar el retall modern que va seccionar la part inferior de les cames del difunt.

FOTO 21

Detall de la part superior de l'enterrament 4 on es pot veure l'amforisc localitzat com aixovar al costat del cap. També es veuen alguns dels claus de ferro que haurien de pertànyer a la caixa de fusta on va ser enterrat el difunt.

Foto 22

UE: 1019
Fossa de la tomba 4

FOTO 23

Tomba 5 abans de treure els fragments d'àmfora que cobrien els ossos.

FOTO 24

Enterrament 5 una vegada localitzat l'esquelet

FOTO 25

Detall de l'enterrament 5, on es pot apreciar la disposició dels peus a costat i costat d'una pedra. També es veuen alguns dels claus de ferro localitzats.

FOTO 26

Aquestes mateixes pedres una vegada extret el cos.

FOTO 27

Tomba 6

FOTO 28

UE: 1020
Fossa de la tomba 6

FOTO 29

Tomba 7, encara que també es veu l'enterrament 13 que està associat a aquesta.

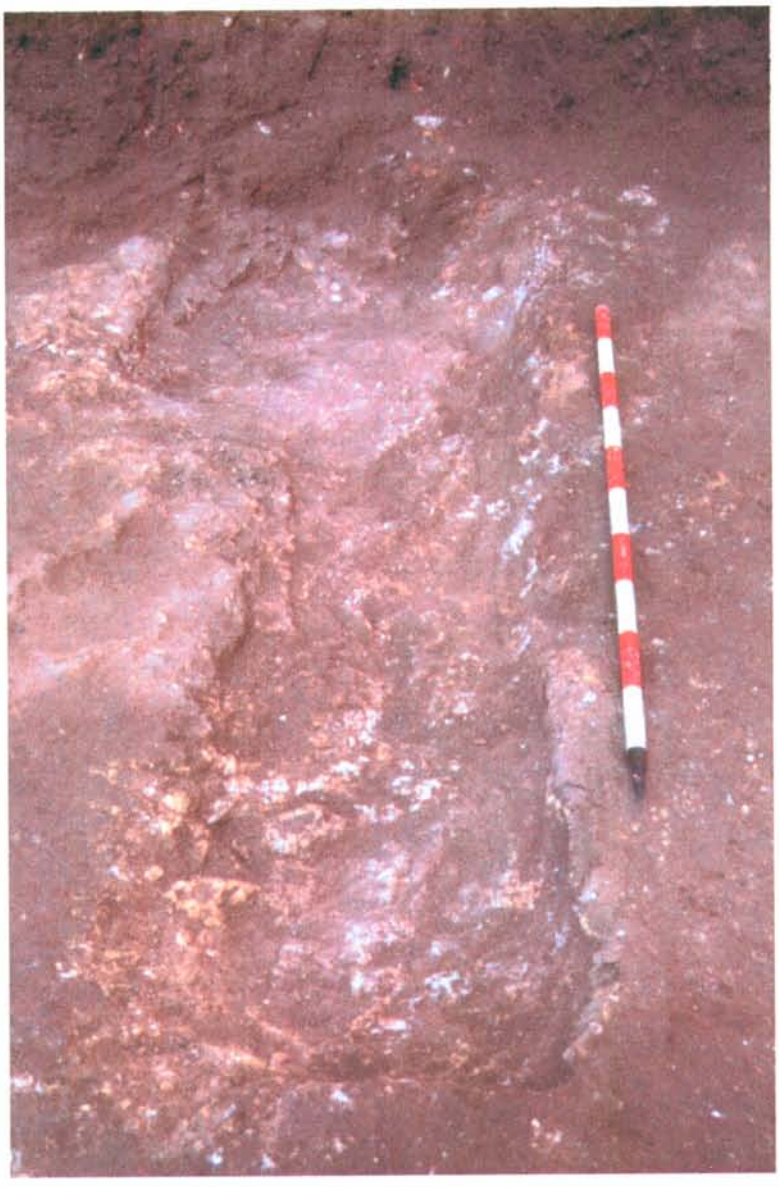

FOTO 30

UUEE: 1021 I 1026
Fosses de les tombes 7 i 13

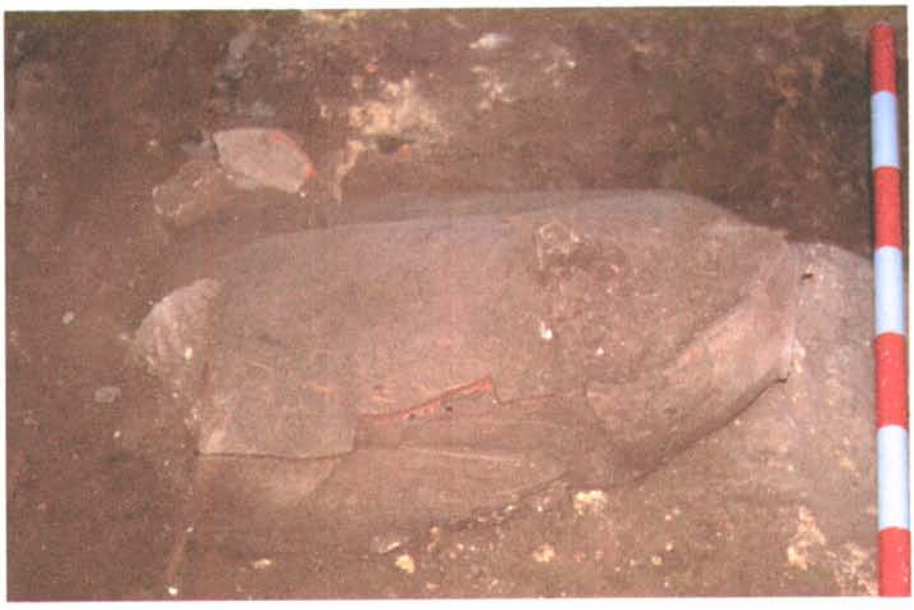

FOTO 31

Tomba 8 abans d'obrir el recipient on estaba el cos del difunt

FOTO 32

Vista de les restes óssies excavades de la tomba 8. Únicament es va poder documentar la part superior del cos ja que la resta quedava per sota del límit del solar, tal i com es veu a la foto.

FOTO 33

Tomba 9

FOTO 34

Detall de l'enterrament 9 on es pot veure la *cyathiscomele* que es va trobar sota el braç dret del cos del nen.

FOTO 35
UE:1023, fossa de la tomba 9

FOTO 36

Tomba 11

FOTO 37

Tomba 12

FOTO 38

Detall de les ceràmiques localitzades als peus de l'enterrament 12 com aixovar

FOTO 39

Tomba 13
Es pot observar com únicament es va poder documentar
la part superior del cos, ja que la resta quedava fora del límit del solar.

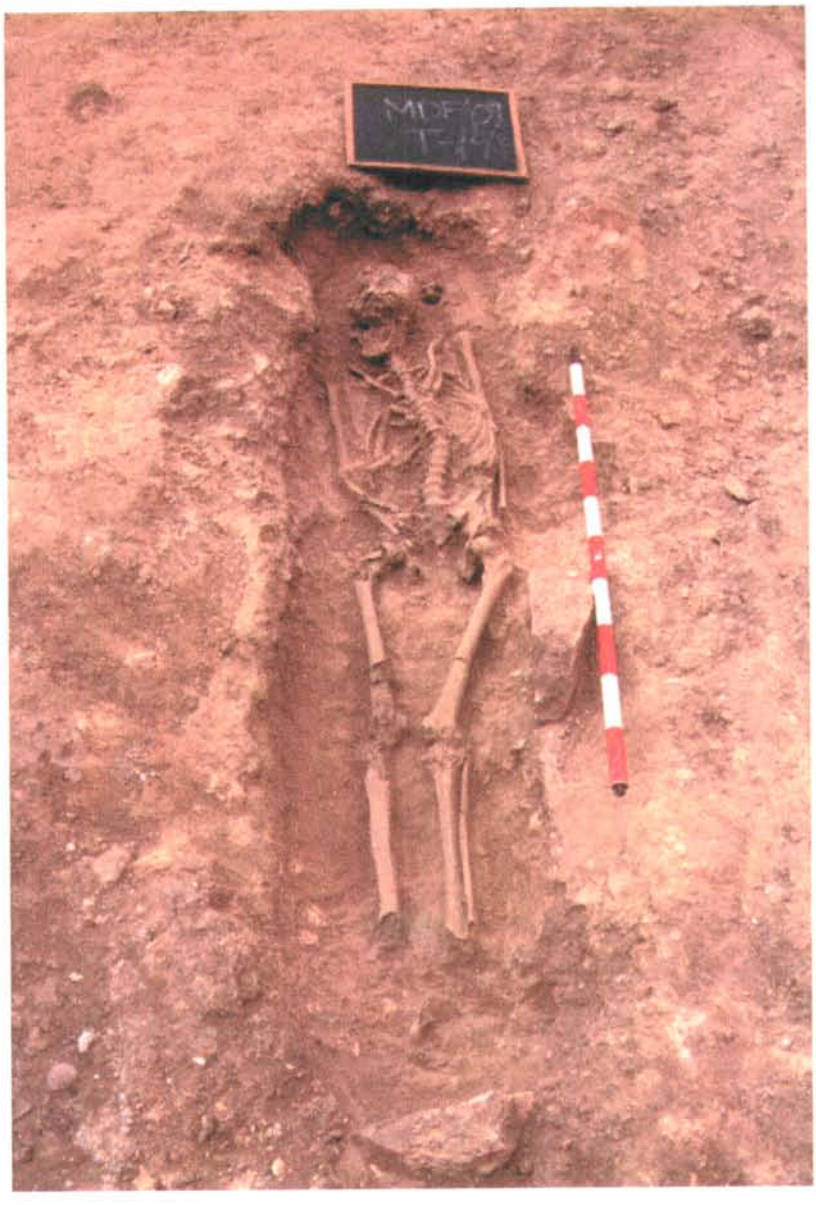

FOTO 40

Tomba 14

FOTO 41

UE 1027
Fossa de l'enterrament 14

FOTO 42

Tomba 15

Únicament es va poder documentar els peus i la part inferior de les cames, ja que la resta del cos quedava fora dels límits del solar

FOTO 43

Tomba 16

FOTO 44

UE:1029
Fossa de la tomba 16

FOTO 45

Tomba 17

Foto 46

Detall de l'enterrament 17 on es pot veure l'ungüentari de vidre trobat al costat de la cama esquerra.

FOTO 47
UE: 1030, fossa de l'enterrament 17

FOTO 48

Tomba 18 abans d'aixecar les *tegulae* que guarden el cos

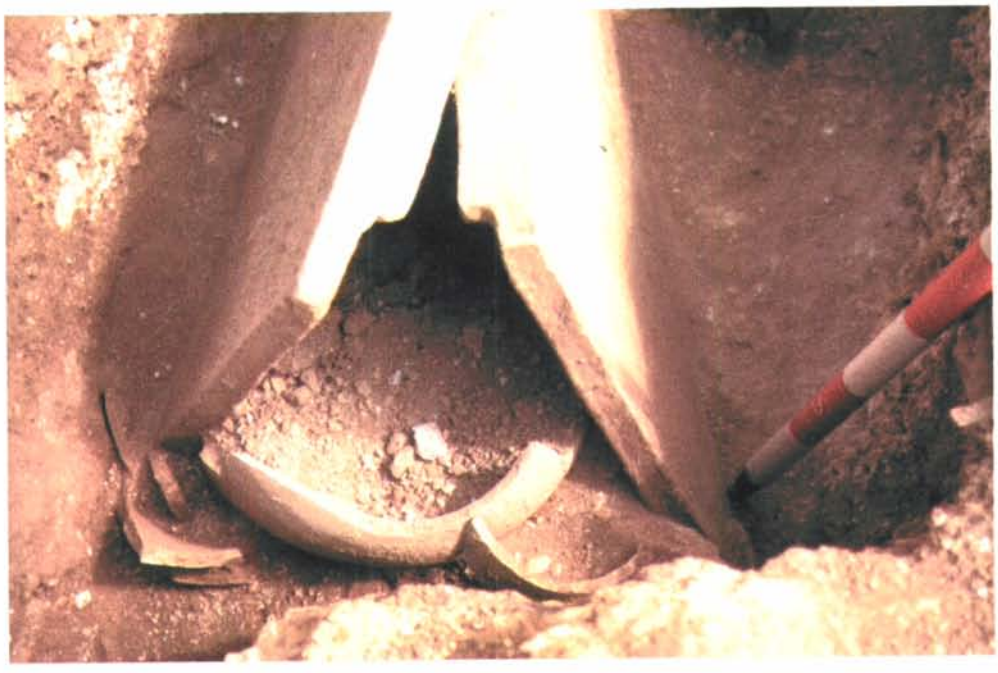

FOTO 49

Detall del tancament de l'extrem superior de l'enterrament 18
amb fragments d'àmfora

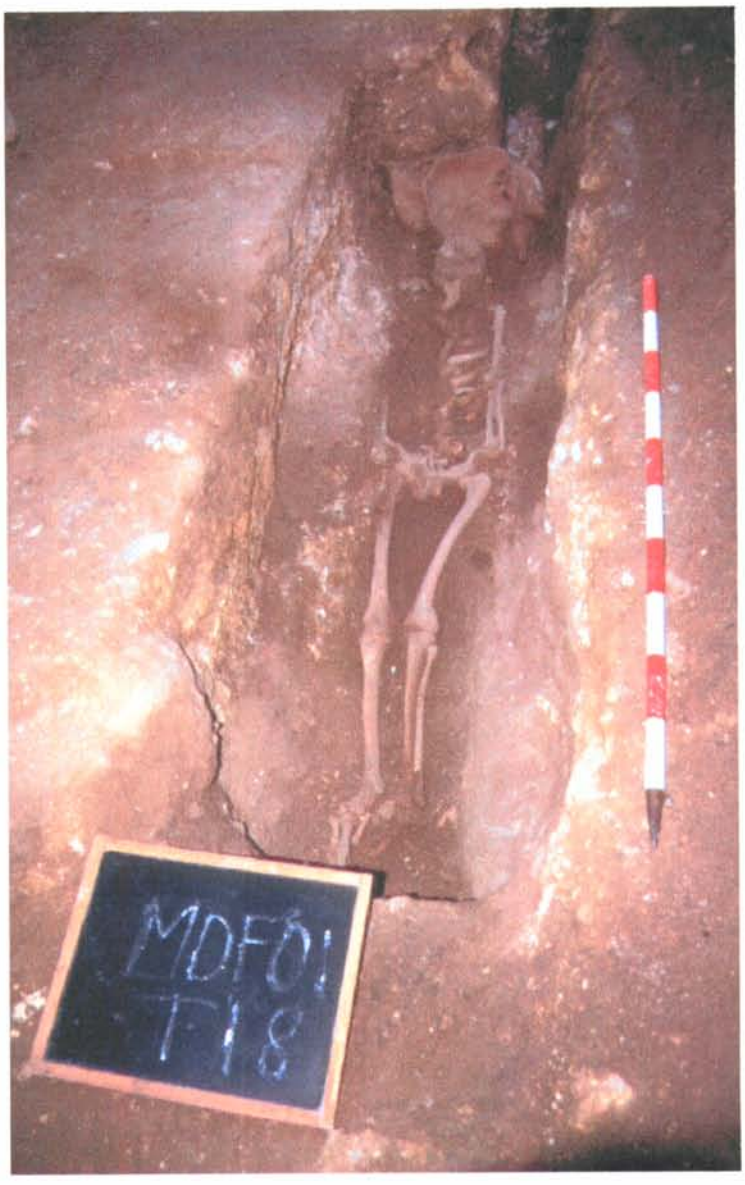

FOTO 50

Vista de l'enterrament 18 una vegada localitzades les restes òssies.

FOTO 51

Detall de l'enterrament 18 on es pot apreciar l'amforisc aparegut al costat esquerre del cap.

FOTO 52

UE 1011

Fossa de la tomba 18

FOTO 53

Tomba 19

FOTO 54

Tomba 20

8.- LLISTAT PLANIMÈTRIC

1.- Plànol general de situació del solar dins la ciutat de Tarragona.

2.- Plànol de situació del solar dins l'entramat urbà de la zona.

3.- Planta general acotada del solar una vegada finalitzada l'excavació.

4.- Secció A-A'

5.- Secció B-B'

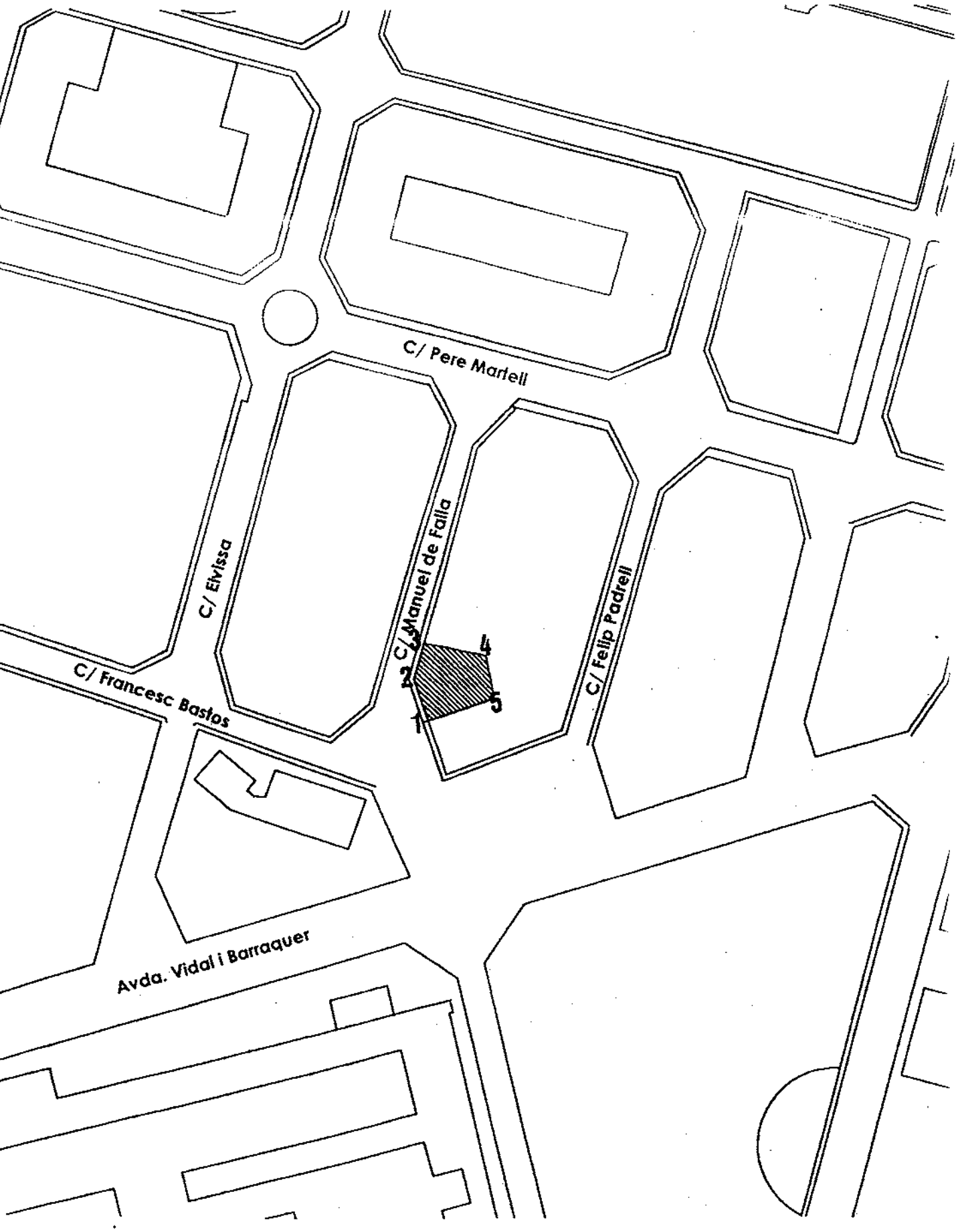
C/ Pere Martell
C/ Elvissa
C/ Manuel de Falla
C/ Felip Padrell
C/ Francesc Bastos
Avda. Vidal i Barraquer
1
2
3
4
5

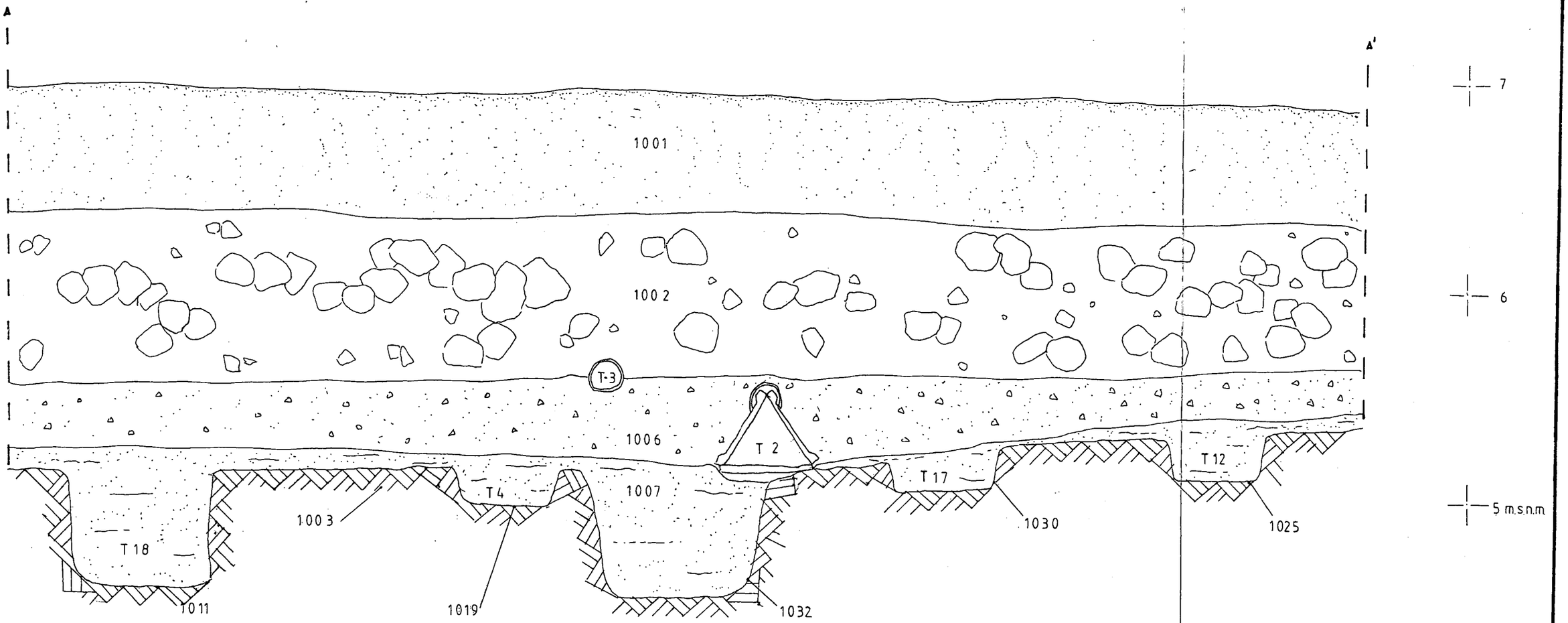

NEMESIS S.C.C.L.
PARCEL. 17 PERI-2
SECCIÓ A-A'
E: 1/50

070

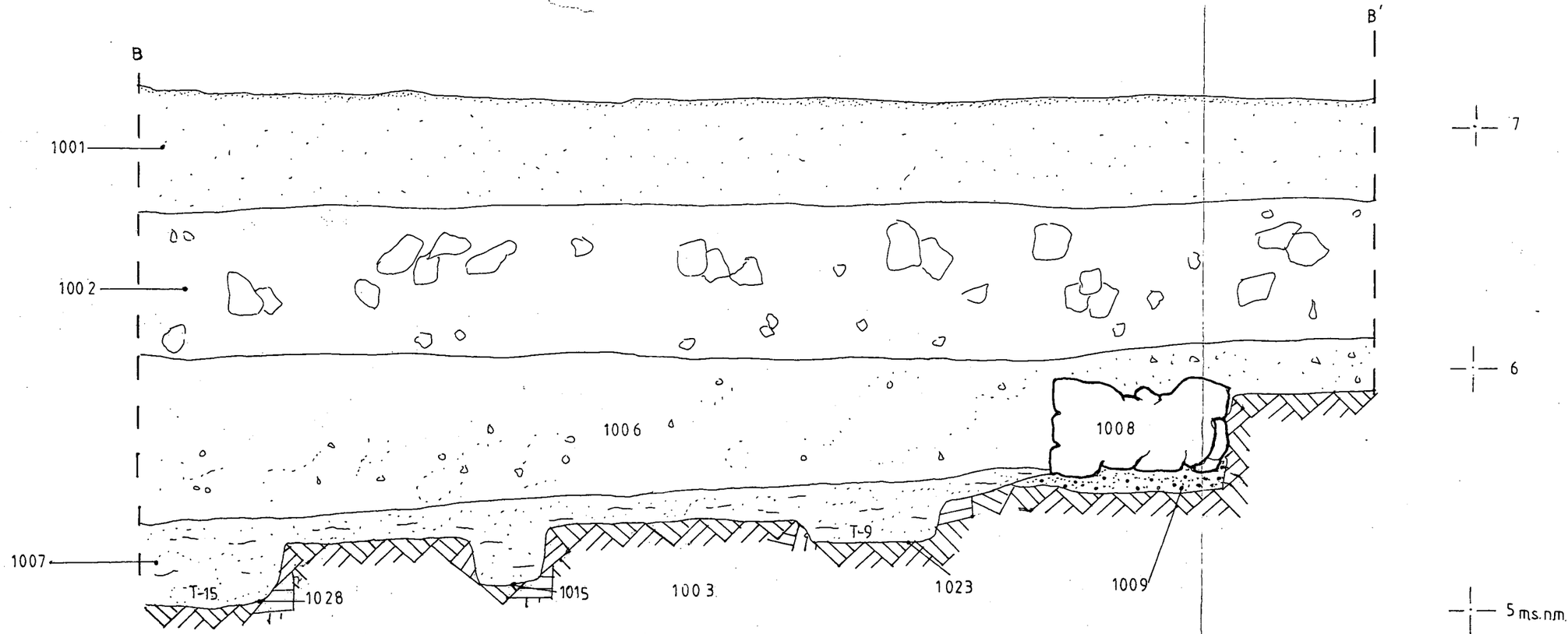

NEMESIS S.C.C.L.
PARCEL. 17 PERI-2
SECCIÓ B-B'
E: 1/ 20

071

9.- ANNEX: LLISTAT DE MATERIALS

JACIMENT **Manuel de Falla**	ELEMENTS DE DATACIÓ **Ceràmica vidrada melada**	U.E. **1001**
CAMPANYA **Juliol-setembre 2001**		DATACIÓ **S. XX**

CLAS. CER.	TIPUS	P.C.	VOR	FO	ANS	INF	ALT	TOTAL	OBSERVACIONS	CRONOLOGIA
Vidrada melada			4				5	9		S. XX
Blau català			1			1		2		S.XVII- XVIII
Tegulae								14	8 aletes	
C.C red.						1		1		
Ferro								3	claus	
Plom						1		1		
Bronze	Moneda							1		Indet.
Bronze						2		2		
C. C. oxid.			1			3		4		
Amfora indet.				2	3	5		10	2 pivots	
A. bética	Dressel 7-11		1					1		S. I aC.- I dC.
A. Africana						19		19		
Ossos	Fauna							8	7 frags df, 1 frag epf	
Ossos	humans							8		

072

JACIMENT **Manuel de Falla**	ELEMENTS DE DATACIÓ **Pisa blanca**	U.E. **1002**
CAMPANYA **Juliol-setembre 2001**		DATACIÓ **S. XIX-XX**

CLAS. CER.	TIPUS	P.C.	VOR	FO	ANS	INF	ALT	TOTAL	OBSERVACIONS	CRONOLOGÍA
Blau català	Plats/ escudelles			1		4		5		S. XVII-XVIII
Pisa blanca		1	2			2		5		S. XIX
Vidrada melada			15	1	2	40		58		
Vidrada verda			4	2	2	16		24		
Escòria de vidre						1		1		
Ferro	clau							1		
Pasta de vidre			1					1		
vidre				2				2		
monedes								1		
bronze							1	1	Peça rodona indet	
Dena								1		
ossos								13		
imbrex						5		5		
Amfora	Punic ebusità; tarraconense; africana; betica.		1	9	6	94		110		
A. Tarraconense	Dressel 2-4		1		2			3		
A. Betica	Dressel 7-11		1					1		
A. Pùnica			1					1		
C. Comuna Oxidada			32	8	4	13		57		
C.C. Africana			4	2				6		
C.C.Ibèrica			5					5		
C.C.Romana reduïda			7	6		20		33		
Amforisc				1				1		
T.S.S			3	3		3		9	fragmentat	
T.S.H			1			3		4		
T.S.H. tard.				1				1		
T.S.C. A			2			2		4		
T.S.C. D			1	1				2		
D.S.P.						1		1		
Camp. A			1	4		3		8	L-36	
Camp. B			1			1		2	L-3	
Dolium						3		3		
Tegulae								15	9 aletes	
Lucerna	indet		1				1	2		

073

JACIMENT **Manuel de Falla**	ELEMENTS DE DATACIÓ **Cerámica vidrada**	U.E. 1006
CAMPANYA **Juliol-setembre 2001**		DATACIÓ **S. XIX-XX**

CLAS. CER.	TIPUS	P.C.	VOR	FO	ANS	INF	ALT	TOTAL	OBSERVACIONS	CRONOLOGIA
Blau català	Plat					1		1		
Vidrada verda			1		1			2		
Vidrada melada						1		1		
Tegulae						3		3		
Imbrex						1		1		
C.C.red.			2		1	6		9		
Camp. A						2		2		
Camp. B						2		2		
Ossos								4		
C. C. ibèrica			6		1	2		9	2 kalathos, S.III-I ac, 1 decorat	
Cuina africà			5	1		1		7		
P.P.F.F.				1				1	Decoració arenosa	
T.S.I			4	1		3		8		
T.S.H				2				2		
T.S.S				1				1		
T.S.C. A			4			1		5		
T.S.C. D			1			4		5		
C.C.oxidada			14	6	3	34	1	55	1 frag de morter	
Amfora	Indet.			1	2	87		91		
A. tarraconense	Dressel 2-4				1			1		
A.Itàlica	Dressel 1-A		1					1		
Os	Agulla							1	Fragmentat	
Vidre						1		1	De luxe	

JACIMENT **Manuel de Falla**	ELEMENTS DE DATACIÓ **T.S.C.**	U.E. 1007
CAMPANYA **Juliol-setembre 2001**		DATACIÓ **S. III - IV**

CLAS. CER.	TIPUS	P.C.	VOR	FO	ANS	INF	ALT	TOTAL	OBSERVACIONS	CRONOLOGÍA
Tegulae						7		7	2 aletes	
Later							1	1		
Imbrex						6		6		
Marbre							3	3	1 motllura, 1frag. inscripció	
Lucerna				1				1		
Roig Pompeià						2		2		
Presigil·lata				1				1		
P.P.F.F.						3		3	Decoració amb escates de pinya	
Camp. A				1				1		
Camp. B						1		1		
Amf. ibèrica					1			1		
C. ibèrica	Kalathos		1					1		
C.Ibèrica	Comuna pintada					2		2		
Vidre	escòria						1	1		
Ossos	fauna						3	3	1 mtp, 2 falanges	
C.cuina africana			4	1				5		
A. Itàlica					1	6		7		
A. africana			1	4	2	12		19		
A. oriental						5		5	tardana	
A.púnica ebusitana			2		1	13		15		
A. bètica						3		3		
A.tarrac.						5		5		
A.punica						4		4		
A.sudhisp.			1		2	14		17		
A. indet					1	38		39		
TSH.tardana	Ritterling 6		2					2		
TSC-D	Hayes 91D		1	1				2		
TSC- D			1	2				3		
TSC.tardana	indet						1	1		
TSH	indet					2		2		
TSG	indet		1					1		
C.Comuna oxidada	Formes variades	1	11	4	6	36		58		
C.Comuna oxidada	morter					1		1		
C.Comuna reduïda						2	1	3		botó de tapadora
C. comuna oxidada	pintada					1		1		

10.- ANNEX: LLISTAT DE LÀMINES

Làmina I

1. Marc de plom de mirall de butxaca trobat a U.F. 1
2. Marc de plom de mirall de butxaca trobat a U.F. 1
3. Agulla d'os de U.F. 1
4. Agulla d'os de U.F. 1
5. Agulla d'os de U.F. 1
6. Anell de bronze amb segell trobat a U.F. 1
7. Anell d'os trobat a U.F. 1

Làmina II

1. Amforisc U.F. 14
2. Amforisc U.F. 18
3. Amforisc U.F. 4

Làmina III

1. Fragment de fons d'àmfora (Dressel 30) que feia de contenidor a U.F. 8
2. Àmfora de U.F. 3

Làmina IV

1. Bol de ceràmica comuna oxidada trobat a U.F. 12

2. *Cyathiscomele* trobada a U.F. 9

LÀMINA I

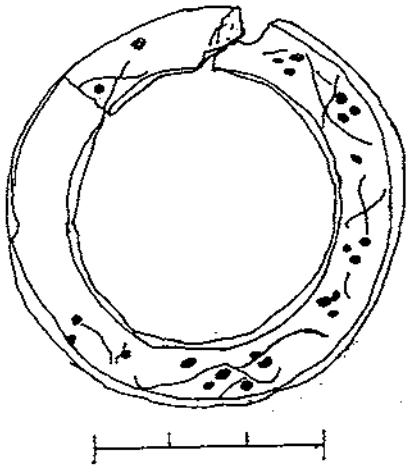

1

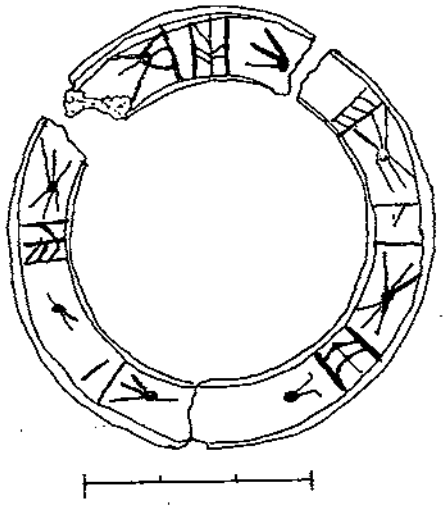

2

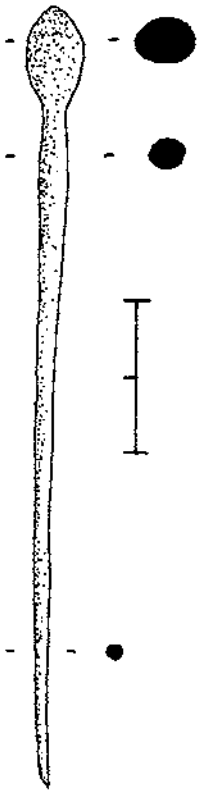

3

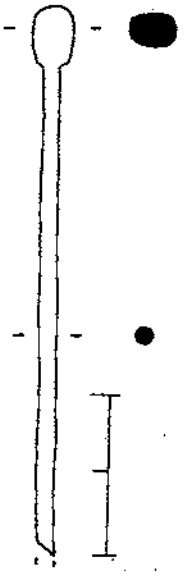

4

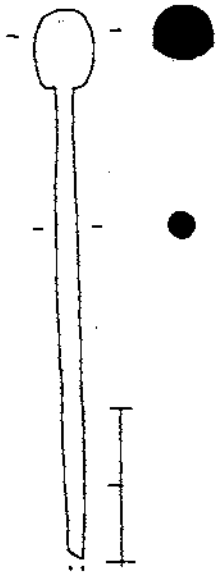

5

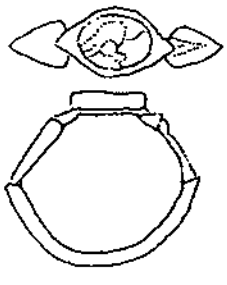

6

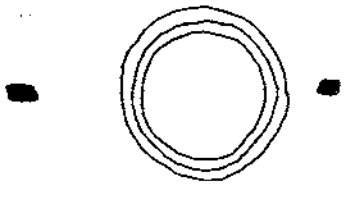

7

LÀMINA II

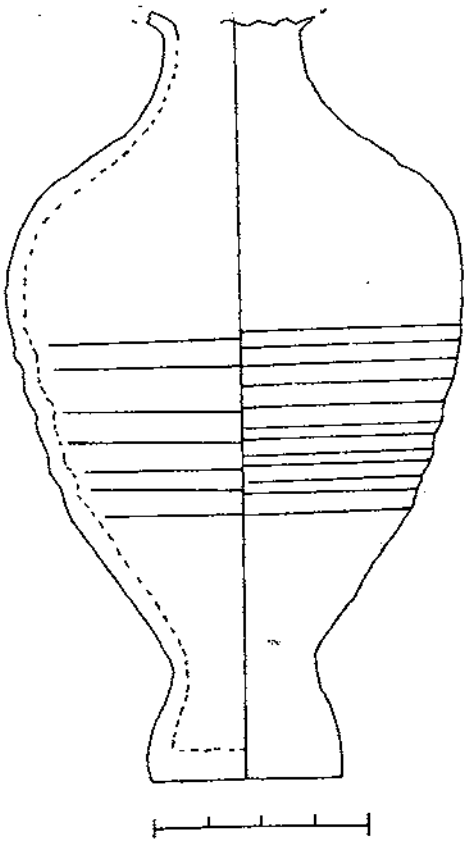

1

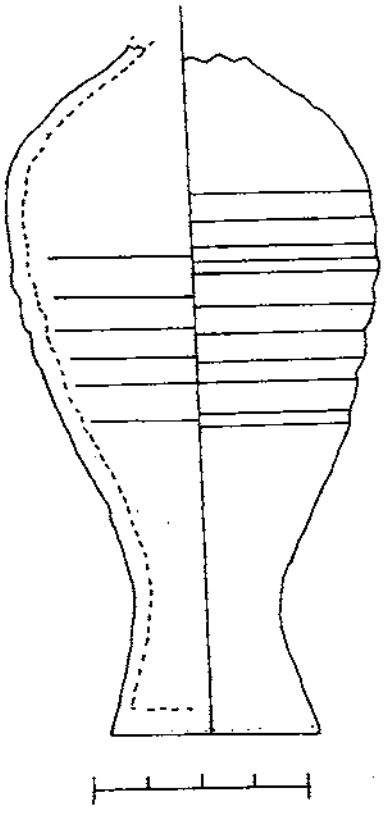

2

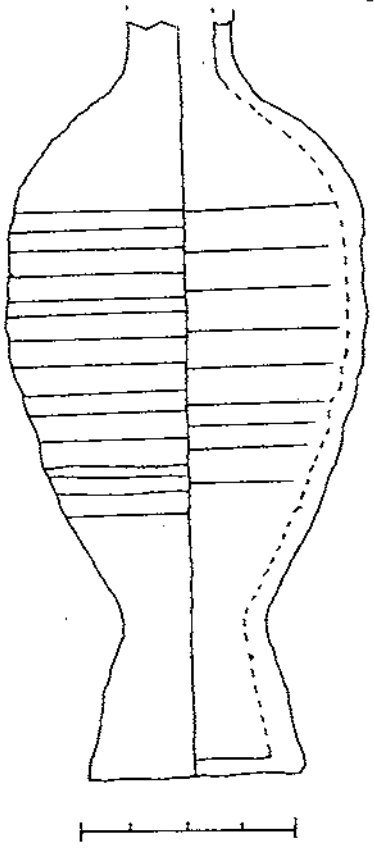

3

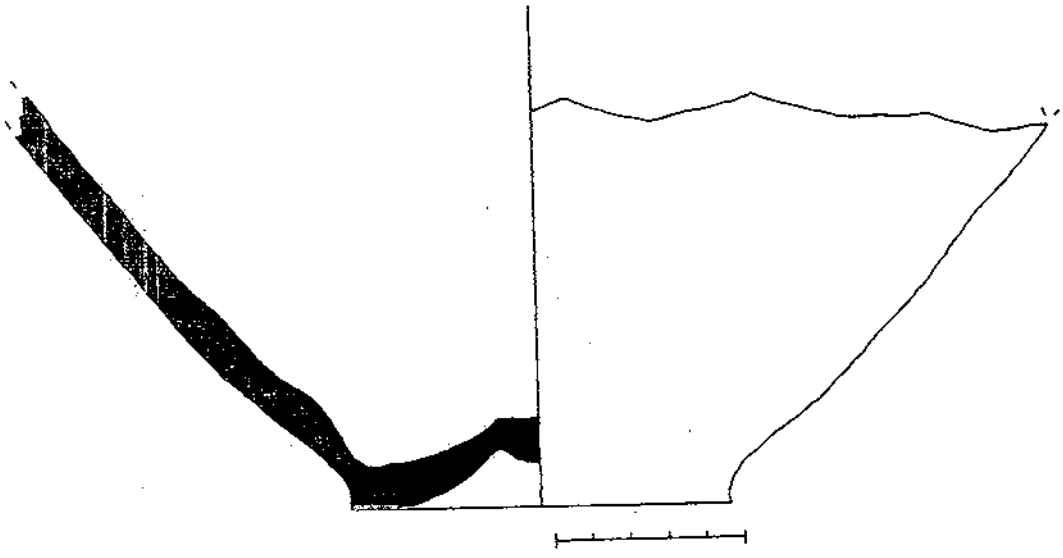

1

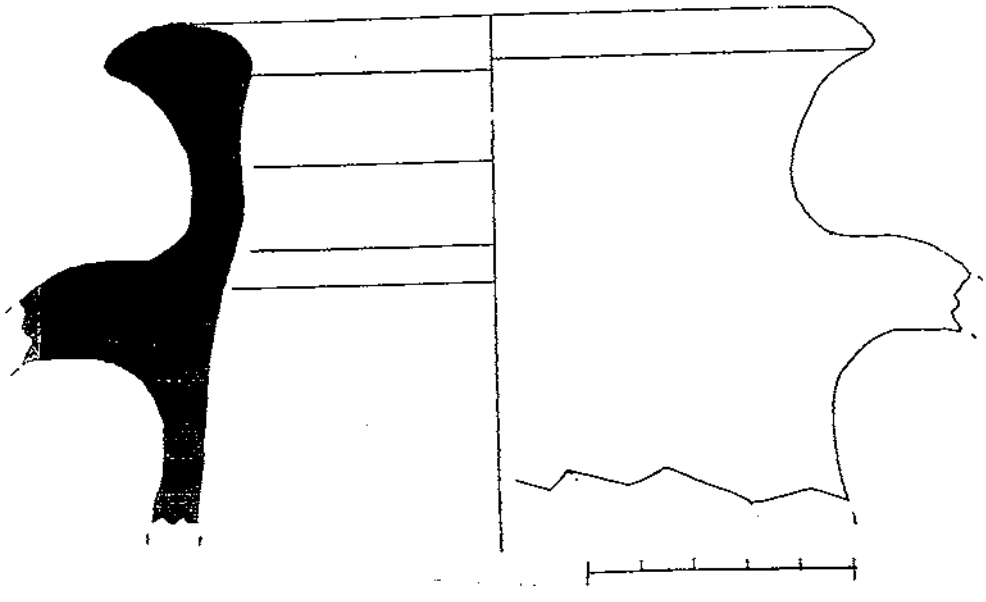

2

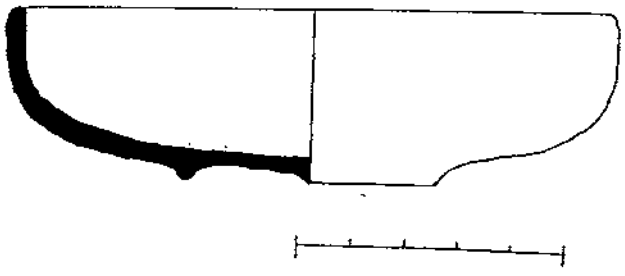

1

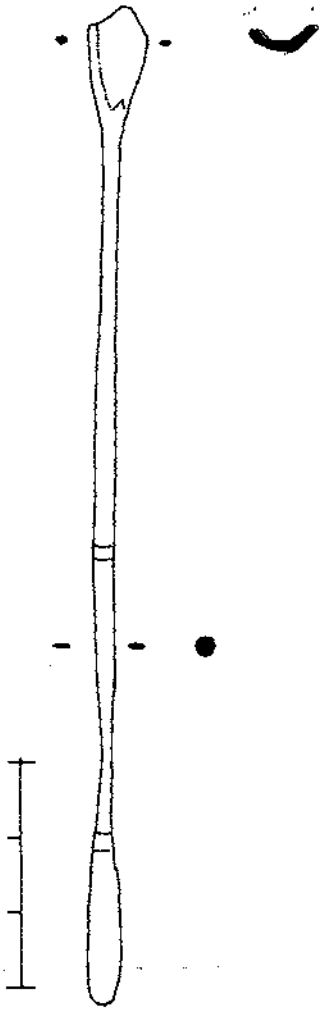

2